

HALİDE EDİP ADIVAR'IN “BİR HAYATIN ÜÇ PERDESİ” ADLI HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

Fatih SAKALLI*

Özet

Bu makalede Halide Edip Adivar'ın “Bir Hayatın Üç Perdesi” adlı hikâyesi çeşitli kavramlar etrafında incelenmeye çalışılacaktır. Halide Edip Adivar, eserlerinde kadınlarla ilgili birçok mesele üzerinde durur. Bu makalede de alafranga bir kadının modern yaşama arzusu sebebiyle eşini, çocuğunu terk edişi ve bunun neticesinde gelişen olaylar verilir. Selim Süruri'nin hayatını üç perdeye ayıran hikâyede idealizm, yozlaşma, aile ve aşk kavramları etrafında aile kurumunun kutsallığı anlatılmak istenir. İdeal bir evliliğin benzer kültür seviyesine sahip insanlar arasında gerçekleşeceği vurgulanmaya çalışılır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adivar, “Bir Hayatın Üç Perdesi”, Hikâye, Tahlil, Deneme.

AN ATTEMPT OF ANALYSIS ON THE STORY OF HALİDE EDİP ADIVAR CALLED “BİR HAYATIN ÜÇ PERDESİ”

Abstract

In this paper the story of Halide Edip Adivar, “Bir Hayatın Üç Perdesi” is tried to be examined on the basis of several concepts. It's seen that Adivar emphasizes some female issues on her works. This paper also deal with a snob woman who deserts his husband and child on the sake of modern life and following happenings. In story of Selim Süruri's life divided into three chapters, the significance of family instution is purposed to be told around idealism, corruption, family and love concepts. And it's tried to indicate that an ideal marriage is possible between two persons who share the same cultural grade.

Keywords: Halide Edip Adivar, “Bir Hayatın Üç Perdesi”, Story, Analysis, Attempt.

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
fsakalli@gazi.edu.tr

Giriş

Türk edebiyatının önde gelen kadın yazarlarından Halide Edip Adıvar, hikâyelerini Harap Mabetler (1911), Dağa Çıkan Kurt (1922), İzmir'den Bursa'ya (1922) (Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım'la birlikte), Kubbede Kalan Hoş Sada (1974) adlı kitaplarda toplamıştır. Kubbede Kalan Hoş Sada adlı kitabında yer alan "Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâye, 1947 yılında Aile Mecmuası'nda yayımlanır. Halide Edip, hikâyede; idealizm, yozlaşma, aile ve aşk gibi kavramlara değinir. Hikâyeye, bu hususlardan hareketle ailenin kutsallığını vurgulamaya çalışır. İdeal bir evlilik için eşlerin birbirleri ile uyumunu ve kültür seviyelerinin nasıl olması gerektiğini sorgular. Aksi hâlde ayrılıkla neticelenen evliliklerde en çok etkilenen tarafın çocuk olduğu anlatılmak istenir. İdealist genç akademisyen bir erkek-alafranga bir kadın, bunların yürümeyen evlilikleri ile annesi tarafından terk edilen ve babasıyla büyüyen bir çocuğun yaşadıkları hikâyenin kurgusunu oluşturur.

Olay Örgüsü

Hikâye, Selim Süruri Sevinç'in hayatının üç perdesi üzerine kurgulanır. Birinci bölümde Selim Süruri Sevinç'in çocukluğu üzerinde durulur. Olayların Laleli'de küçük bir apartman dairesinde geçtiği bu bölümde, Selim Süruri'nin çocukluğuna dair hatıralara yer verilir. Bu bölümde babası Atıf, otuz iki; kendisi üç veya dört; annesi Filya ise yirmi üç yaşındadır. Atıf, bir üniversitede asistandır, tek ihtirası doçent olmak için hazırladığı tezdır.

Eşi Faliha (Filya) ise modern hayat özentisi olan alafranga bir tiptir. Filya, birgün eşyalarını toplar ve eşi Atıf ile oğlu Selim Süruri'yi terk eder. İkinci bölümde terk edilen eş Atıf ile oğlu Selim Süruri'nin yaşadıkları acı ve sıkıntılar üzerinde durulur. Baba oğul başlangıçta zor günler geçirir. Zira Filya, evi terk ederken elektrik ve gaz parasını vermemiştir. Paraları kalmayan baba oğul, bu zor günlerde bir mum ışığında ekmek peynir yiyerek yaşamlarını sürdürür.

O günden sonra Atıf, oğlu Selim Süruri ile bizzat ilgilenmeye başlar. Derslerini çalıştırır, pazar günleri baba - oğul sinemaya giderler. Atıf, yaşadığı acı ve sıkıntılar sebebiyle üniversitede doçent olma idealini gerçekleştiremez. Bu yüzden kendisinin alamadığı doçentliği oğlunun almasını ister. Yıllar geçer oğlu Selim Süruri, Pertevniyal Lisesi'ni iftiharla bitirir. Fen Fakültesi'ni kazanır. Selim, burada Ulviye ile tanışır. Atıf da Ulviye'yi beğenir ve onun oğluna ideal bir eş olabileceğini düşünür. Bu arada karaciğerinden rahatsızdır. Zaman zaman hastaneye gitmektedir. Üçüncü bölümde ise Selim Süruri Sevinç'in Ulviye Güneş ile evliliği anlatılır. Bu bölüm, hikâyede Atıf'ın son perdesi olarak sunulur.

Terk Edilen Koca: Atıf ve Yitip Giden İdealler (İdealizm)

Atıf Sevinç, Selim'in babasıdır. Üniversitede asistan olan Atıf, sakin, dürüst bir kişilik olarak tanıtılır. Doçent olmak için tez hazırlamaktadır. Hayatında değer verdiği iki şey hazırladığı bu tez ve eşi Filya'dır. Eşinin terk etmesi sebebiyle evliliği yürümediği gibi hazırladığı tezi de bitiremez ve doçent olma idealinden vazgeçer. Hikâyede şöyle tanıtılır:

“Atıf Sevinç, sakin, dürüst, kıyafeti ve hareketleriyle hiçbir ayrılık göstermeyen bir adamdır. Esmerdir, uzunca boyludur, parlak ve ışıltılı kestane renkli gözleri, aynı renkte kısa kesilmiş bıyıkları vardır. Saçlarını briyantınla arkasına doğru yatırır... Atıf Süruri o zaman üniversitede bir asistandı. Birinci ihtirası karısı, ikincisi doçentlik ve bu mukaddes unvana kavuşmak için hazırladığı tezdı. Atıf karısına Filya derdi. Belki sarışın olduğu ve keskin kokulu lavantalar süründüğü için Faliha adı Filya'ya çevrilmişti.”(Adivar, 1974: 33-34)

Hikâyede idealizm olgusu, Selim'in babası Atıf'ın doçent olma arzusu etrafında vurgulanmak istenir. Doçent olmak için çalışan Atıf, bu süreçte eşi tarafından terk edilir. Doçentlik tezini bitiremeyen Atıf, asistan kalarak çocuğunun istikbalini temin edemeyeceğini düşündüğü için bir şirkette muhasip olur. Bu süreçte oğlula ilgilenen Atıf, kendisinin başaramadığı “üniversitede doçent olmak” hayalini oğlunda görmek ister.

“Artık şimdi, Atıf kendisinin doçent olmak, hayatını üniversite muhitine vakfetmek ihtirasının tahakkukunu oğlunda görmek istiyor gibiydi.” (s.40)

“Yine bu devirde arada geceleri oturmaya gelen öğretmen eşlerle babası konuşurken doçentlik travayını bitiremediğini ve asistan kalmakla çocuğun istikbalini temin edemeyeceği için bir iş aradığını işitti. Biraz sonra bilmem hangi şirkete muhasip olmuştu.” (s.40)

Yıllar sonra oğluna evliliği düşünüp düşünmediğini soran Atıf, oğlu Selim'den doçent olmadan asla cevabını aldığı baba ve oğlun zihninde aynı düşünce uyanır. Zira birisi eşi, diğeri annesi tarafından terk edilen iki bahtsızdır.

“Ve Atıf birkaç defa hastaneye bilhassa röntgene gidip geldikten sonra Selim'e evlenmeyi düşünüp düşünmediğini sordu.

Doçent olmadan hayır, baba.

Niçin?

Çünkü...

Sustu. İkisi de içlerine akan yaşları saklamak için birdenbire arklarını döndüler. Fakat kader Selim'in evlenmesini doçent olmasına kadar tehire rıza göstermedi.” (s. 32-43)

Baba oğlun arasında geçen bu diyalog, idealizm olgusunun gerçekleşmesinde eşlerin birbirine göstereceği saygı ve anlayışın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Eşi Filya'nın, mesleğine, ideallerine saygı duymayı ve oğluyla kendisini bir başına bırakıp başka adama kaçması, Atıf'ın üniversitede doçent olma idealini de engelleyen en büyük unsurdur.

Tek gayenin tehlikeli olduğunu düşünen Atıf vasıtasıyla insanların hayatlarını, tek ideal üzerine kurmamaları gerektiği mesajı verilmeye çalışılır. Bu tek idealin gerçekleşmemesi durumunda insanların hayatlarının altüst olduğu anlatılmaya çalışılır. Atıf'ın aşağıdaki düşünceleri onun aynı zamanda özeleştirisi olarak yorumlanabilir.

"Mutlak insanın kafasında, icabında cankurtaran gibi sarılabileceği birkaç tane merak ve mevzu olmalı... Tek gaye tek kadın kadar tehlikelidir, tahakkuk etmezse insanı bir ot, hatta cansız bir taş parçasına döndürür.- derdi. Bütün bunların arkasında hiç şüphesiz Atıf kendi kırık hayatına belki bilmeyerek temas ediyordu." (s. 40-41)

Alafranga Kadın Örneği: Faliha'dan Filya'ya (Yozlaşma)

Halide Edip Adivar'ın eserlerinde alafranga tiplerin sıklıkla karşımıza çıktığı görülür. "Adivar'ın alafranga tiplerinin en belirgin özelliklerinden birisi, eğlenceye düşkün, sosyal meselelere duyarız, fikri bir dostluk, yoldaşlık yapmaktan öte, cinsel kimliği ile öne çıkan, kendi deyimi ile 'süs kadını' oluşlarıdır. Yazarın sık sık kullandığı 'süs kadını' tabiri, süslü, gösterişli olmak anlamlarının yanı sıra biblo gibi güzel fakat yararsız olan manasını da ihtiva eder... Bu tip kadınlar sosyal hayat denilince eğlence hayatını anlayan, süslü ve gösterişli bir şekillerde ortamlarda kendini gösteren alafrangalığı üstünlük olarak gören kadınlardır." (Küçükgörmen 2010: 53) Hikâyedeki Filya da yukarıda tanımlanan kadınlar arasındadır. Alafranga kadın örneği olarak karşımıza çıkan Selim'in annesi Faliha / Filya ve hikâyede şöyle tanıtılır:

"Filya veya Fulya, o zaman yirmi üç yaşlarında, geçerken herkesin dönüp baktığı genç kadındı. Mamefih konuşurken üç yaşında bir çocuk, hatta ancak mucize kabilinden konuşmayı öğrenmiş bir dişi maymun kadar kafasız ve mukallit bir mahlûktu... Filya'nın rimelle kirpi tüyleri gibi dikleştirilmiş siyah kirpikleri arasında birbirine yakın mavi gözlerindeki pek az süren zoraki dikkati selim hâlâ görür gibiydi. Bunu takip eden esnemelerde kızıl bir badana gibi üstünü boyadığı dudaklarının içinde açık pembe ve soluk bir renk vardı. Dişleri beyaz ve uzundu, burnu kısaca yanakları daha sonraları Beyoğlu muhitinde ona 'Kızıl Lâle' lakabını verdiren koyu bir kırmızıya boyanmıştı. Göz kapaklarına yeşilimtırak bir boya sürerdi. Kaşları yoluktu. Kıyafeti de pek kendisine uygundu. Etekleri daima sekiz yaşında bir kız çocuğu gibi

dizlerinde yukarı, ayaklarında ipek çorap, ince bacaklar sinemada son gördüğü yıldızı taklit eder, sesi mütemadiyen hırıltı içindedir, kolları ikide birde başının arkasında çevrelenir, omuzları oynar... Çünkü o muhitinin yıllarca sonu gelmeyen, kakılıp kalan zahiri ikliminin az çok mübalağalı bir örneğinden ibarettir.” (s. 34-35)

İlk bölümde Filya, kocası Atıf'ın kendisine sunduğu hayattan hoşnut değildir. Atıf'ın kendisine koca olamayacağını düşünür. Bu husus hikâyede şöyle vurgulanır:

“Atıf Süruri gibi bir işe yaramaz, ukala ve budala bir adamın kendisi gibi altına Rolls Royce, sırtına samur kürk yaraşan bir afete değil koca hatta uşak olamayacağını mukayese, teşbih vesaireyle açığa vurur.” (s. 35)

Hikâyede kendisine birçok şeyi layık gören Filya, kocasını kendisine yakıştıramaz. Çeşitli şekillerde bunu ima eder. Filya'nın bu tavırları Atıf'ı zaman zaman şüpheyne düşürür.

“Bu kısım son zamanlarda dürüst bir banka memuru olan kocasını bırakıp bir müteahhide kaçan Meliha Taşoz'un yeni tekerlemelerinin maymunu bir saman kâğıdı kopyasıdır. Ve bu arada Atıf Süruri'nin kaşları çatılır, gözlerinde bir şüphe hâsıl olur. Hiç şüphesiz acaba Filya bazı sefih ve zengin heriflere bir nevi tellallık ederek işlerine ortak olan Bir Numaralı Hergele, amcazadeye kaçmak için bir mukaddime mi yapıyor, gibi sualler zihninden geçer.” (s. 35 -36)

Eşini ve çocuğunu her anlamda ihmal eden Filya gündüzleri evde bulunmaz. Bir süre sonra sadece gündüzleri değil geceleri de çeşitli bahanelerle eve gelmemeye başlar. Nihayet bir gün özel eşyalarını bir bavula doldurur ve Selim'in eline babasına verilmek üzere bir mektup sıkıştırarak evden ayrılır. Selim'in hayatının ikinci devresi annesinin kendisini ve babasını terk edişiyne başlamış olur. Halide Edib'in bazı hikâyelerinde yozlaşmış kadınların aile hayatına verdikleri zararlar üzerinde durulur. “Yozlaşmış kadınların aile hayatına verdikleri zararın işlendiği bir diğer hikâyeye Halide Edip'in ‘Bir Hayatın Üç Perdesi’ adlı hikâyesidir. Hikâyede Duk Duk'ta bahsedildiği gibi fakir kocasını bırakıp zengin bir adama kaçan kadın vardır. Bu kadının geride bıraktığı yıkılmış bir koca ve küçük bir oğlanın yaşadıkları anlatılır.” (Uysal 2004: 81) Hikâyede yozlaşma olgusu Selim'in annesi Filya'nın yaşantısı vasıtasıyla işlenmeye çalışılır. Filya'nın modern hayata özenmesi, kocasını beğenmemesi, çocuğunu düşünmemesi, kocasını ve oğlunu zengin bir adam için terk edişiyne ve tercih etmiş olduğu hayat, yozlaşmış bir kadının aile hayatına nasıl zarar verdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Filya'nın eşini ve çocuğunu terk edişiyne hususunda iki bayanın konuşmaları dikkat çekicidir.

"Öğretmen Bayan – Zavallı yavrucağı yapayalnız bırakıp para ve süs için yuvasını bozmak bir alçaklık..."

Kara Saçlı Bayan – Neden olsun? Ar yılında değil, kâr yılındayız. Altında otomobil, sırtında kürk etrafında firfir dönen milyonerler varken asistan parçası için ömür çürütmek bir aptallık olurdu. Hem de bari karısının gönlünü almayı bilse... Hayır gece gündüz kitap... Bir defa genç kadını sinemaya götürmedi..." (s. 38)

Öğretmen bayan bu davranışı alçaklık olarak nitelerken kara saçlı bayan ise Filya'nın davranışını haklı bulur. Filya, öğretmen bayanın dediği gibi para ve süs için yuvasını bozmuş eşi ve çocuğunu terk etmiştir. Makul ve namuslu bir kadının süreci alçaklık olarak yorumlayışı normaldir. Kara saçlı bayanın "Altında otomobil, sırtında kürk etrafında firfir dönen milyonerler varken asistan parçası için ömür çürütmek bir aptallık olurdu." şeklindeki yorumu ise ancak yozlaşmış veya yozlaşmayı hoş gören bir kadının bakış açısı şeklinde yorumlanabilir.

Aile

Halide Edip Adivar'ın eserlerinde üzerinde durduğu meselelerden birisi de ailedir. "Halide Edip Adivar, romanlarında aileyi işlerken daha çok karı-koca ilişkisi ile aile içindeki veya dışındaki çeşitli kadın tipleri üzerinde duruyor." (Esen 1991: 75) Adivar'ın romanlarında sıklıkla karşımıza çıkan aile içi ilişkiler, hikâyelerinde de çeşitli şekillerde işlenmektedir. "Aile, bir toplumun en küçük yapı taşıdır. Özellikle Türk sosyal hayatında önemli bir yer arz eden bu kurum, sağlam temeller üzerine oturtulduğu vakit, iyi nesillerin oluşmasına katkıda bulunacaktır. Çünkü eğitimin temeli ailede başlar. Çocuk, ilk eğitimi ailesinden alır. Huzurlu bir evlilik ortamında büyüyen çocuk, gelişim sürecinde bunun etkilerini görür. Türk toplumunda 'Yuvayı dışı kuş yapar.' tabiri yaygın olarak kullanılır. Bu sözle, kadının aile içindeki önemi vurgulanır. Kadın, kocasına eş, çocuklarına annedir. Kadından, ev içerisindeki bu fonksiyonlarını tam olarak yapması beklenir." (Sakallı 2004: 101) Fakat kadın bu fonksiyonları tam olarak yerine getirmediği vakit çeşitli problemler oluşur. İşte hikâyedeki Filya'nın alafranga hayata olan düşkünlüğü eşini ve çocuğunu ihmal etmesi, nihayetinde de evi terk etmesi aile anlayışından ne kadar yoksun olduğunun bir ispatıdır. Filya'nın kocasının kendisine sunduğu hayatı beğenmemesi, çocuğu Selim ile bir anne olarak ilgilenmemesi evlilik bilincine sahip olmadığını gösterir. Aynı zamanda onun bu tutumu, hikâyedeki kurgunun da şekillenmesinde önemli bir faktördür. Onun çocuğu ile olan ilişkisi, onları terk ettikten sonra oğlu Selim'in babası ile olan ilişkisi ve elbette kendisinin kocası Atıf olan ilişkisi bir aileyi oluşturan "anne-baba-çocuk" kavramlarının ve bu bireylerin aile içinde birbirleriyle olan ilişkilerinin sorgulanmasını gerektirir.

Anne –Çocuk

Hikâyede Selim’in, annesi ile ilişkisi hiçbir vakit normal bir anne evlat ilişkisi şeklinde olmamıştır. Alafranga veya yozlaşmış bir kadın olarak nitelendirilebileceğimiz Filya; modern hayata özenen, lüks bir yaşamın özlemine duyan ve bir süre sonra kocasıyla beraber evladını da terk eden bir anne olarak karşımıza çıkar. Annesinin Selim’i terk etme anı ve çocuğun bu anda yaşadıkları şu cümlelerle anlatılır:

“Nihayet, Atf, işine gittikten sonra bir sabah Filya hususi eşyasını bir bavula doldurmuş daha evvelden hazırlanmış bir mektubu ‘Babama ver’ diye çocuğun eline sıkıştırmış arkasına bakmadan merdivenlerden koşarak aşağıya inmiştir. O anın içinden kopardığı şeyin acısını Selim hiç unutmayacaktır. Kelimeye sığmayan bir anlayışla anasının kendilerini bırakıp gittiğini sezmiştir. Küçük apartmanın alt katında çınlayan bir anne anne feryadı.” (s. 37)

Selim, çocukluğunu yaşadığı bu dönemde kendisini çok yalnız hissederek. Annesinin bu dönemde kendisine olan tutumu şu cümlelerle anlatılır:

“Eve nadiren gelen ana, belki onu sefaletten nimete geçiş devrinde bir engel, işleri güçleştiren bir âmil, belki de babasına benzettiği için iter, kakar.” (s. 37)

“Selim’in gözünde annesi ancak babası döndüğü zaman ehemmiyet kazanırdı. Çünkü gündüzleri hemen hemen hiç birbirleriyle meşgul olmazlardı. Selim, bir şey isterse sabahları gelip çalışan gündelikçi kadına söyler, annesi ise çocuğunun varlığından haberdar bile görünmezdi.” (s. 34)

Selim, yıllar sonra Ulviye ile gittiği bir mağazada annesiyle karşılaşır. Bu karşılaşma anı hikâyede şöyle anlatılır:

“Şımarık tavıyla yanlarına gelen bayanın gözleri Selim’e ilişince durdu, yeşil göz kapakların altında rimel sürmeli kirpikler arasındaki boş nazarlar gencin yüzüne takıldı, hamam böcekleri gibi pijamanın üstünde dolaşan boyalı uzun tırnaklar bir an felce uğradı, Fakat bu boş maymun gözler Selim’i süratle atladi geçti. Bastonlu baya gençlerin işiteceği bir sesle: -Bilsen şu genç benim bir numaralı kopuk kocama ne kadar benziyor, diye gülüyordu.” (s. 43)

Kısacası hikâyedeki anne – çocuk ilişkisi bir çocuğun hatıralarındaki annesinden ibarettir. Yanında iken kendisiyle hiç ilgilenmeyen annesinin, kendisini küçük yaşta terk edip gitmesi, Selim’de büyük yaralar açar. Yıllar sonra genç bir delikanlı olduğunda annesiyle bir mağazada karşılaşan Selim, annesinden utanır. Annesi ise onu tanımaz. Hikâyede annesi tarafından terk edilen bir çocuğun, hayatı boyunca anne sevgisinin eksikliğini yaşayacağı mesajı verilir.

Adıvar'da Kadının Mesuliyeti

Kadının aile içindeki rolü, Halide Edip'in ısrarla vurguladığı konuların başında gelir. Halide Edip'in eserlerinde kadın; anne ve eş olarak büyük bir önem arz eder. Ailenin devamlılığı için erkek gibi kadının da sorumluluklarının bilincinde olması gerektiği vurgulanır. "Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâyede de Filya aracılığıyla mesuliyet bilincinden yoksun bir kadının aile birliğini nasıl bozduğu anlatılmaya çalışılır.

Baba - Çocuk

Hikâyede Selim'in, babası ile olan ilişkisi annesi ile olan ilişkisinin tam tersi durumundadır. Annesi tarafından terk edilen Selim'i babası büyütür. Asistan kalmakla çocuğun geleceğini teminat altına alamayacağını düşünen Atıf, bir süre sonra bir şirkette muhasip olarak iş bulur. O günden sonra kendisini çocuğun gelişime adayan Atıf ve Selim'in yaşantıları şöyle anlatılır:

"Ondan sonrasını artık Selim'in mektep hayatı doldurur. Filya yavaş yavaş silinen bir hayal olmuştur. Realite Selim'in dersleri ve her akşam babasının onu muntazam surette çalıştırması arada bir komşuya gitmeleri ve her Pazar günü babasının elinden tutup Marmara sinemasına götürmesinden ibarettir. Artık şimdi Atıf, kendisinin doçent olmak, hayatını üniversite muhitine vakfetmek ihtirasının tahakkukunu oğlunda görmek istiyor gibiydi. Şirketin eve getirdiği hesaplarını tetkikten evvel mutlak oğlunun dersleriyle meşgul olurdu. Mektepte Selim'den ileri çocuk olup olmadığını sorar, mutlak iftihar levhasına girmesinin lazım olduğunu anlatır dururdu." (s. 40)

Atıf'ı, yaşatan gaye, kendisinin ulaşamadığı ideale oğlu Selim'in ulaşması düşüncesidir. Oğlunun Ulviye gibi bir kızla evlenmesine de en çok sevenlerin başında yine Atıf gelir. Çünkü oğlunun evleneceği Ulviye kendi eşi gibi aile bilincinden yoksun birisi değildir. Dolayısıyla oğlu, kendisi gibi mutsuz olmayacaktır. Oğlunun mutlu bir ailesinin olacağını düşünen Atıf'ın içi rahat edecektir.

Karı –Koca (İdealizm X Materyalizm Çatışması)

Hikâyede Atıf Bey ile Filya arasındaki ilişki bir karı koca ilişkisinden çok aynı evi paylaşan farklı dünyaların insanları olarak düşünülebilir. Atıf Bey, üniversitede asistandır ve en büyük arzusu doçent olmaktır. Buna karşı Filya, modern ve pahalı bir hayatı arzulamaktadır. Akşam yemeklerinden sonra Atıf Bey, tezini anlatırken Filya'nın uyukladığı görülür.

"Yemekten sonra masanın etrafına oturdukları zaman, Atıf dünyanın müstakbel iktisadi durumu hakkında mukayeseli mütalaalar yürütür,

tezine ilaveye karar verdiği notları yüksek sesle okur, sesi yavaş yavaş yükselir, bir konferans salonundaymış gibi kendisini unutturdu. Fakat güya dinliyormuş gibi gözlerini kırptırır Filya esnemeye başlayınca bu yükselen ses birdenbire kesilirdi.” (s. 34)

Atıf'ın görüşleri ile Filya'nın dünyası farklıdır. O, zengin kadınların yaşadığı hayattan örnekler sunar. Kendisinin de böyle bir hayatı arzuladığını ima eder.

“Bayan Filan'ın bilmem kaç liraya aldığı tuvalet malzemesi, Bayan Falan'ın kürkü, kocasının âşğının veyahut ikisinin beraber satın aldıkları en son otomobili; şunun veya bunun hizmetçisine, çocuk dadısına verdiği (daima bir asistan maaşından fazla) aylık Öyle ya? Esasen mamzel veya frolayn tutamayacak kadın ne diye çocuk doğurmalı? Bakın ne kadar güzel kadın kocalarının miskinliğinden meymenetsizliğinden oje ve rujların parasını ailelerine verdiriyorlar.” (s. 35)

Filya, geceleri yattıktan sonra Atıf, karısının isteklerine para yetiştirmek için diğer odada saatlerce tercüme yapar. Böyle yaparak Filya'nın isteklerini karşılayacağını düşünür.

“Filya, odaya gelir, eteğini, bluzunu öteye beriye atar, iskarpinlerini fırlatır, yatağa girer ve Selim, Filya'nın kendi kendine güldüğünü duyar. Bundan sonra kimbilir kaç saat Atıf Süruri karısının rimel, oje, ruj, pudra vesairesine aklınca para yetiştirmek için öteki odada tercüme yapar. Zavallı aptal!... Tercüme, hususi liselerdeki derslerini hazırlamak gibi gecesini de işgal eden, doçentlik travayına zaman bırakmayan emeğinin güzel Filya'nın süsünü temin ettiğine inanır! Halbuki onlar ancak evin masrafını kapayamaz. Ötesi...” (s. 37)

İki farklı dünyanın insanı olan Atıf ve Filya'nın evlilikleri de Filya'nın Atıf'ı terk etmesiyle son bulur. O günden sonra Atıf, bütün kadınlardan nefret eder. Kendisini oğlunun gelişimine adar. Kendisinin erişemediği doçentlik mertebesine oğlunun erişmesi için elinden gelen gayreti gösterir. Filya ile Atıf arasındaki karı koca ilişkisi idealizm –materyalizm çatışmasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Atıf'ın doçent olma arzusu, onun ideallerini oluştururken Filya'nın modern ve pahalı bir hayatı arzulanması materyalist bir dünya görüşünün neticesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla Atıf ve Filya farklı kültür seviyesine sahip iki kişiliktir. Doğal olarak evlilikleri de hüsrarla neticelenir. Enginün, bu hususu şöyle yorumlar: “Bir Hayatın Üç Perdesi'nde' maymunca taklitçi, beyinsiz bir kadının aile için nasıl bir felaket unsuru teşkil ettiği ve sağlam bir aile beraberliğinin kültürlü meslektaşlar arasında gerçekleştirileceği fikrini tekrarlar...” (Enginün 1995: 430) Atıf'ın ideallerine ve yaşantısına saygı duymayan Filya, zengin bir adamı tercih ederek Atıf'ı terk eder. Filya'nın evden

kaçmasının ardından Atıf, oğlunu yetiştirmek için ideallerinden de vazgeçer ve bir şirkette çalışmaya başlar. Dolayısıyla materyalist dünya görüşü karşısında ideallerin gerçekleşmediği görülür. Filya'nın evi terk edişi ve arzuladığı hayata gidişi, bütün bu sürecin başlangıcı olur. Kocasının hiçbir vakit kendisine öyle bir hayat sağlayamayacağını düşünmesi, bir evliliğin de sonunu hazırlar.

Parçalanmış bir Aileden İdeal Bir Aileye "Selim – Ulviye" (Aşk)

Hikâyede Halide Edip, alafranga kadın Filya'nın karşısına ideal bir kadın olarak Ulviye'yi çıkarır. Ulviye, çalışkan, namuslu çevresindekilere yardım etmekten haz duyan bir genç kızdır. Selim Süruri Sevinç'in hayatının üç bölümde anlatıldığı hikâyedeki aşk olgusu, Selim'in Fen Fakültesi'nde tanıdığı Ulviye'ye zamanla âşık olması ile sunulur.

"Ulviye elâ gözlü, geniş alınlı, tatlı gülüşlü bir kızdı. Sınıfta erkek arkadaşlarının ablası, anası, yerine göre dert ortağı ve daima sınıflarındaki zayıf talebeye dersini öğreten, yoldan çıkanı yola getiren mürşit, hülâsa erkek kız, bütün sınıfın tapındığı ve güvendiği bir kızcağızdı. Selim, fakülteye girdiği zaman Ulviye ikinci sınıfın birincisi, ahlâk, kafa ve iyilik bakımından insan modeli olan bir talebeydi." (s. 41)

Selim, annesinin babasına yaşattıklarına şahit olur. Babasının doçent olma ideallerinin gerçekleşemediğini görür. Bu nedenle doçent olmadan evlenmeyeceğini babasına ifade etse de kader buna izin vermez. Selim Süruri Sevinç'in Ulviye Güneş ile evlenmesi hikâyede ideal bir evliliğin göstergesi olarak düşünülebilir. Benzer kültür seviyesindeki iki insanın anlaşmasının daha kolay olduğu mesajı verilmek istenir. Parçalanmış bir ailenin çocuğu olan Selim Süruri Sevinç, annesinin tam zıttı bir karaktere sahip Ulviye ile hayatını birleştirir. Böylece ayrılıkla sonuçlanan Atıf ve Filya'nın evliliklerinin karşısına aynı üniversitede asistan olan Selim Süruri ile Ulviye'nin evlilikleri konarak okuyucunun iki evlilik arasında kıyaslama yapması sağlanır.

Sonuç

"Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâyeye, Halide Edip Adıvar'ın bir ailede annenin ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Hikâyenin kahramanı Selim Süruri Sevinç etrafında; idealizm / alafranga kadın tipi, aile içi anne - baba - çocuk arasındaki ilişkiler ve aşk olguları değerlendirilir. Üniversitede akademisyen idealist bir genç ile alafranga olarak nitelendirebileceğimiz yozlaşmış kadın tipinin evliliği hüsrarla sonuçlanır. Bir çocukla kalan erkeğin idealleri de bu ayrılık sebebiyle gerçekleşmez. Baba (Atıf) kendi gerçekleştiremediği idealleri oğlunun gerçekleştirmesi için hayatını ona vakfeder.

Üç perde olarak kurgulanan hikâyenin ilk perdesi Selim Süruri'nin çocukluk yıllarına dayanır. İkinci perdesi annesi tarafından terk edildikten sonraki eğitim süreci ve babası ile yaşadıkları üzerine kuruludur. Üçüncü perde ise fakülteden arkadaşı Ulviye ile evlenmesi ve olgunluğa adım atışıdır. “Bir Hayatın Üç Perdesi” başlığı aynı zamanda Selim Süruri Sevinç'in, Atıf Sevinç'in ve Filya Sevinç'in hayatı olarak da düşünülebilir.

“Çocuk / Baba / Anne” olarak değerlendirilebilecek bu üç perdede aslında üç hayat yaşanır. Acı hatıralarla yüklü olan bir çocuk (Selim Süruri Sevinç), eşi tarafından terk edilen ve ideallerini gerçekleştiremeyen bir baba (Atıf Sevinç), annelik ve eş olma bilincinden yoksun alafranga yozlaşmış bir kadın (Filya). İşte bu kişiler, üç farklı hayatın mizansenleri olarak da nitelendirilebilir. Netice itibarıyla hikâyede değer yargıları farklı insanların evliliklerinin yürümeyeceği, ideal evliliklerin kültür seviyesi birbirine yakın, değer yargıları uyuşan, birbirini seven ve birbirine saygı duyan insanlar arasında gerçekleşeceği anlatılmak istenir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edib (1974). *Kubbeye Kalan Hoş Sada*, Atlas Kitabevi.
- ENGİNÜN, İnci (1995). *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul: MEB Yay.
- ESEN, Nüket (1991). *Türk Romanında Aile Kurumu*, Ankara: Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Yayınları.
- KÜÇÜKGÖRMEN, Calayir Gülcan (2010). *Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SAKALLI, Fatih (2004). “Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Üç Perdelik Bir Oyun: Kadın Erkekleşince,” *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S.32.
- UYSAL, Hatice (2004). *Halide Edip ve Yakup Kadri'nin Hikâyelerinin Karşılaştırılması*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

